

İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi

Dil Felsefesi III: İkinci Wittgenstein'da Gramer Paradigması

Bilal Bekalp¹

Bursa Uludağ Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Felsefesi

ABSTRACT

In Turkey, especially the number of works belonging to the field of philosophy of language is quite low. This can be done on the basis of reason, but of course some debate as far as we can see, and we've found, is attracting more and more attention of the continental European philosophy in Turkey is an important factor in this regard. Referring to the arguments made in the field of Philosophy and Theology in Turkey from <https://tez.yok.gov.tr/ulusaltezmerkezi/> sites related to the topic of the reasons we put forward some truth will appear. Of course, in our article we will not go into this discussion and discuss whether or not we are on either side, that is, by Analytical Philosophy or by Continental European philosophy. In this article we mostly made in the Philosophy of Language in Turkey and continue to be five volumes of a giant book 'Philosophy of Language' series, Philosophy of Language III Second Wittgenstein at least in the presentation of these works share some of our thoughts about Grammar Paradigm is to contribute though. It contains an introduction to Wittgenstein's understanding of language and what everyday language philosophy is.

Received: 28.09.2019

Accepted: 09.10.2019

Published online:

27.10.2019

Anahtar Kelimeler: Philosophy of language, Wittgenstein, analytical philosophy, philosophy of ordinary language

¹ *Bursa Uludağ Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Felsefesi Doktora öğrencisi*

blbklp@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-8733-959X

0541 419 9208

Dil Felsefesi III: İkinci Wittgenstein’da Gramer Paradigması

Bilal Bekalp¹

Bursa Uludağ Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Felsefesi

ÖZET

Türkiye’de, özellikle Dil felsefesi alanına ait eser sayısı oldukça azdır. Bunun temel sebepleri üzerine elbette kimi tartışmalar yapılabilir fakat bizim görebildiğimiz ve tespit ettiğimiz kadarıyla, Türkiye’de Kıta Avrupa Felsefesinin daha fazla ilgi çekiyor olması bu konudaki önemli bir etkidir. Konuyla ilgili <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> sitesinden Türkiye’de Felsefe ve İlahiyat alanında yapılmış tezlere bakıldığında ileri sürdüğümüz gerekçenin haklılık payı görülecektir. Tabi biz yazımızda bu tartışmaya girip herhangi bir tarafta, yani Analitik Felsefe ya da Kıta Avrupası felsefesi tarafından olduğumuzu ya da bunun önemini tartışmayacağız. Bu yazımız daha ziyade Türkiye’de Dil Felsefesi alanında yapılan ve yapılmaya devam edilen beş ciltlik dev bir eser olan ‘Dil Felsefesi’ serisinin, *Dil Felsefesi III- İkinci Wittgenstein’da Gramer Paradigması* hakkında kimi düşüncelerimizi paylaşıp bu eserin tanıtımında az da olsa katkı sağlamaktır. Wittgenstein’in dil anlayışı ve gündelik dil felsefesinin ne olduğuna dair tanıtım yazısını içerir.

Anahtar Kelimeler: Dil felsefesi, Wittgenstein, analitik felsefe, gündelik dil felsefesi

MAKALE BİLGİSİ

Alınma Tarihi:
28.09.2019
Kabul Edilme Tarihi:
09.10.2019
Çevrimiçi yayınlanma tarihi: 27.10.2019

¹ *Bursa Uludağ Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Felsefesi Doktora öğrencisi*

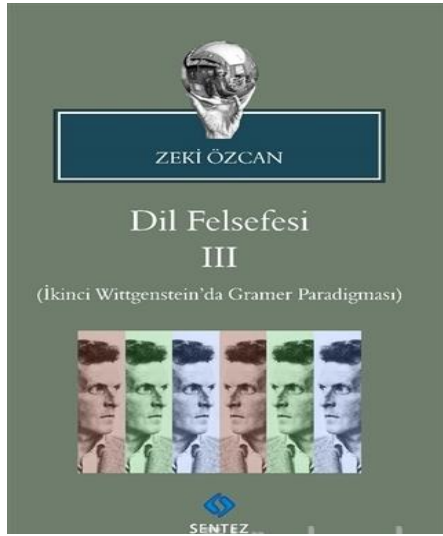
blbklp@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-8733-959X

0541 419 9208

Giriş

'Dil Felsefesi' serisinin yazarı, özellikle Din Felsefesi alanında birçok telif ve çeviri esere sahip ve 2019 yılının Ağustos ayında Uludağ Üniversitesi Din Felsefesi bölüm başkanlığından emekli olan Prof. Dr. Zeki Özcan'dır. Özcan, Dil felsefesinin birinci kitabını (Dil Felsefesi I – Mantıkçı Paradigma) 2014, ikinci kitabını (Dil Felsefesi II – Gündelik Dil Paradigması) 2016 yılında yayımladı. Yazımıza konu olan Dil Felsefesi III- İkinci Wittgenstein'da Gramer Paradigması adlı eseri ise 2018 Eylül ayında yayımlandı. Bu serilerin basımını Sentez yayıncılık üstlenmiştir. Yazar, şimdilerde Dil Felsefesinin dördüncü ve beşinci serileri için çalışmaktadır. Bu yıl yayımlanması beklenen Dil Felsefesi IV: Austin'de Eylemsel Paradigma ve bu eserden kısa bir süre sonra ise Dil Felsefesi V: Searle'de Eylemsel Paradigma adlı eser yayımlanacaktır.

Kitabın Künyesi

Kitabın Adı: Dil Felsefesi III: İkinci Wittgenstein'da Gramer Paradigması

Kitabın Yazarı: Prof.Dr. Zeki Özcan

Baskı Yılı, Yeri, Yayınevi: 2018, Bursa, Sentez Yayıncılık

Kapak Tasarımı: Sentez Yayıncılık

Dizgi: Sentez Yayıncılık

ISBN: 978-605-9922-75-3

Dil Felsefesi serisi hakkındaki bu kısa yazımızdan sonra, I. ve II. kitapların içeriğine kısaca değinip, Wittgenstein ile ilgili olan asıl kitabımıza geçebiliriz. Birinci eser 'Mantıkçı Paradigma', ikinci eser ise 'Gündelik Dil Paradigması' alt başlığında sunulmuştur. Bu farkın sebebi ise elbette Dil Felsefesindeki yön değişikliği yani farklı bir paradigmaya geçiş yapılmış olmasıdır.

Yazar, birinci kitabın ön sözünde, Dil Felsefesi üzerine neden çalıştığını ifade eder. Fakat bunu ifade ederken yazarın hayıflandığı anlaşılmaktadır. Ona göre Dil Felsefesi üzerine yazmak için gecikmiştir. Bunun sebebini ise kimi entelektüel kaygı ve sıkıntılar olarak açıklar. Yazar için Dil Felsefesi, felsefe konusunda o kadar merkezidir ki, bundan sonraki neredeyse her eserinin felsefenin bu alanıyla ilgili olacağını ifade eder. Yine yazar Varoluşçuluk, Hermenötik, Fenomenoloji gibi doktrinlere ilgi duyduğunu ama bu düşüncelerin indirgemeci, entelektüalist ve psikolojist olduğunu düşündüğü için bu alanların onu entelektüel olarak tatmin etmediği vurgular.

Yazarın entelektüel ilgisinin dili merkeze aldığını söyleyebiliriz. Nitekim yine ona göre dil, birey ve dünya arasında bir araçtır. Dünya sadece dil ile ifade edilir. Düşüncelerimiz ve söylediklerimiz dile muhtaçtır. Bu anlamda Wittgenstein'dan etkilenerek yazar, felsefi problemlerin dilin problemleri olduğunu ifade eder. Yazara göre biz dile mahkûmuz. Dil, hiç kimsenin kaçamadığı yüksek güvenilirlikli bir hapisanedir (Özcan, 2014:

8). Yazarın kişisel ilgileri ve fikirlerini de bu şekilde ifade ettikten sonra, dil felsefesi hakkında kısaca bilgi vermekte fayda var.

Bilindiği gibi, insan yaşamının neredeyse merkezi bir yanını oluşturan ve insanın evren, doğa ve kendisiyle ilişkisi bakımından başat bir role sahip olan dil hakkında filozofların duyarsız kalması pek mümkün değildir. Çünkü yine filozoflara göre dil, evrensel bir araçtır. Felsefe tarihine bakıldığında Platon başta olmak üzere, Aristoteles, R. Bacon, Ockhamlı William, J. Locke, Kant, A. Humbolt gibi filozofların dile dair kimi düşünceleri ileri sürdükleri görülür. Fakat ikinci kitapta yazarın da üzerinde ısrarla durduğu gibi bu filozoflar dil felsefesi yapmamışlar, dil üzerine spekülasyon yapmışlardır (Özcan, 2016:11). Özcan'ın iddiasına göre Dil felsefesi, Frege ve Russell'a birlikte ortaya çıkmıştır. Yine yazara göre önceki filozoflar, dil-anlam ilişkisi üzerine düşünmemiştir ve subjektivist ve psikolojist bir bakış açısıyla dile yaklaşmışlardır. Bu anlamda Dil Felsefesini, dilin tüm boyutları içinde kavramsal bir analize tabi tutulması ve dilin doğasını, kökenini ve anlam problemini felsefi analiz yoluyla (Cevizci, 1999: 236) sorgulanması olarak tanımlayabiliriz.

Bu ifadelerden de yola çıkarak yazar, Dil Felsefesini üç önemli kısma ayırır: 1) Kurucu Dönem: Bu dönem Frege ile başlar ve Cambridge'deki uygulamasıyla biter. 2) Viyana Çevresi ve Pozitivist Dönem: 1950'li yıllara kadar ABD'de uygulanan analitik felsefe. 3) Şimdiki Dönem: İngiltere ve sonrasında ABD'de pozitivistin terk edilmesi ile başlar (Özcan, 2014: 8). Yazar böylece hem Dil Felsefesinin geçmişi hem de şimdiki hakkında kitapta önemli bilgiler, açıklamalar ve tartışmalar olacağını sinyali vermektedir.

Birinci kitabın alt başlığının Mantıkçı Paradigma, ikinci kitabın ise Gündelik Dil Paradigması olmasının nedeni ise, özellikle I. ve II. kitabı dikkatli bir şekilde okuduğumuzda karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle bu kısım ile ilgili bu kadar bilgi ile yetineceğiz. Yine Birinci kitap, alışıldık biçimde bir içindekiler dizinine sahip değildir. Eserin içindekiler kısmı 'Önsöz' ve 'Giriş'ten oluşurken, hemen sonrasında ise Frege, Carnap, Davidson, Kripke, Quine, Russell, Tarski ve I. Wittgenstein isimleri başlık olarak sunulmaktadır. Son olarak ise sonuç kısmı ve kaynakça kısmı gelmektedir. Bu eser dil filozoflarının gündelik dili ikinci plana itmeleri ve ideal ya da biçimsel bir dil arayışı içinde olmaları ile ilgilidir. Bu şu demektir ki, bu düşünürlere göre gündelik dilimiz yetersizdir ve mantıksal bir dile ihtiyacımız vardır. Bu dil bize aynı zamanda sınırlarımızı da belirtecektir. Bu durum çoğunlukla anlam problemine referansta bulunmaktadır.

Dil Felsefesini Analitik Yaklaşım olarak da değerlendiren yazar, Analitik yaklaşımın neden ortaya çıktığını iki maddede ifade eder. Yazara göre Mantık sistemindeki gelişmeler ve Hegel sonrası spekülasyon ve/veya metafizik tartışmalara son verme isteği. Bu noktada denebilir ki, Analitik felsefe, felsefenin daha bilimsel bir kılıfa bürünme isteğiyle ilgilidir. Bu nedenle bu kitabın en büyük iddialarından biri dil felsefesiyle birlikte, felsefeye yeni bakış açıları kazandırılmış olması ve tüm felsefi problemlerin dil analizi yoluyla çözülebileceği düşüncesidir. Analitik felsefe ile birlikte, dilin akli öncelediği düşünülmüştür.

Bu ifadelerden, ismi geçen filozofların aynı dil görüşüne sahip olduğunu anlamak doğru olmaz. Zaten eserde de görülebileceği gibi, Analitik Felsefe adı altında sıralanan düşünürlerin çoğu farklı fikirleri ileri sürmüşlerdir. Nitekim kitapta bu durum detaylı bir şekilde okuyucuya aktarılmıştır. Bu eserin temel tezlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Dil felsefesi, dil üzerine felsefe yapmak değildir. Bu bağlamda önceki düşünürler dili sadece düşüncenin bir konusu olarak ifade etmişlerdir.

- Dil Felsefesi ile birlikte felsefede yeni bakış açıları geliştirilmiştir. Öyle ki bunlar felsefedeki sahte ve gerçek problemleri ayırt edebilirler.
- Gündelik dil, dünya hakkında bize doğru önermeleri vermez. Hatta çoğu zaman o anlam karmaşasına yol açar. O, olmayan nesnelere söz etmektedir. Oysa bu sınır aşımıdır. Bu nedenle ideal-mantıksal bir dil gereklidir.
- Dil objektif ve pozitifdir. Bu nedenle dilde anlam real, olgusal ve kesindir. Metafizik ifadeler spekülattir ve göndermeleri yoktur.
- Dil kuralları bağlıdır. Bunlar mantık kurallarıdır ve mantıktan bağımsız hareket edilemez. Mantık kuralları bir önermenin doğru ve/veya anlamlı olmasını belirler.
- Düşünce, sadece dil yoluyla analiz edilebilir Bu da önermeleri çözümlenmek ile mümkündür. Bu çözümlenme sayesinde bir tümcenin doğruluk değeri ve anlamı ortaya çıkarılabilir.
- Felsefenin konusu lengüistik anlam olarak ifade edilir. Bu lengüistik anlamın analiz edilmesi gereken yer ise kelimelerin tek tek anlamı değil önermelerin ya da tümcelerin anlamıdır. Dolayısıyla anlam analizi bir anlamda önermenin analizi olarak algılanmıştır.

Dil-hakikat-anlam üçgeninde işleyen bu birinci eser 272 sayfadan oluşmaktadır. İsmi geçen Dil filozoflarının detaylı bilgisi eserde mevcuttur. Fakat burada şunu ifade etmekte fayda görüyoruz. Yazar özellikle bu düşünürlerin fikirlerini olabildiğince objektif olarak yansıtmaya çalışmış. Bunu yazarın, filozofların fikirlerini olduğu gibi yansıtmaya ya da başka deyişle kendi bakış açısından ifade etmemeye çalışmasından çıkarabiliriz. Yazar aynı duruşu ikinci eserde de korumuş görünmektedir. Fakat aynı ifadeyi üçüncü eserde gördüğümüzü söyleyemeyiz.

Şimdi birinci kitap ile ilgili son olarak şunu söyleyelim. Kitabın giriş kısmı yirmi dört sayfadan oluşmaktadır. Dolayısıyla yazar burada Dil Felsefesi hakkında oldukça tatmin edici bilgiler vermekte ve diğer eserleri hakkında da ipucu sunmaktadır. Birinci kitap 'Dil' hakkında sistematik, objektiviteden uzak durmaya çalışan ve yöntem olarak mantıksal-ideal bir dil teorisi kurmak isteyen düşünürleri konu almaktadır.

Dizinin ikinci eseri olan *Dil Felsefesi II: Gündelik Dil Paradigması*, ilk eserdeki düşünürlerin dil hakkındaki fikirlerini reddeden ve dilin işlevini ön plana çıkaran düşünürlerin görüşlerini sunmaktadır. Yazar, Dil Felsefesi hakkındaki ilk planının iki kitap olarak tasarladığını fakat anladığımız kadarıyla, yukarıda da ifade etmeye çalıştığımız gibi, entelektüel ilgisinin daha da derinleşmesinden dolayı iki kitabın yeterli olmadığını ve bu nedenle, eser sayısını beşe çıkaracağını ifade etmektedir.

Bu eser, gündelik dil felsefesini merkeze alır ve üçüncü kitapla bağı burada ortaya çıkmaktadır. Çünkü eserde de ifade edildiği gibi üçüncü kitabın konusu olan Wittgenstein, gündelik dil felsefesinin ortaya çıkmasının en önemli nedeni olarak görülür. Kitabın içindekiler kısmı birinci kitaptaki gibi hazırlanmış. İçindekiler kısmı Önsöz, Giriş, Grice, Ryle, Strawson, Moore, Putnam, Dummet ve son olarak da kaynakça bölümlerinden oluşuyor. Burada şu sorulabilir. Neden II. Wittgenstein bu kitapta yok. Bununla ilgili iki şey söylenebilir. İlki, birinci ve ikinci kitabın giriş kısımların yazar Wittgenstein'a sürekli atıfta bulunuyor ve kısa kısa bilgiler veriyor. İkinci olarak da zaten *Dil Felsefesi III: İkinci Wittgenstein'da Gramer Paradigması* başlı başına Wittgenstein'ı konu etmektedir.

İkinci eserde de birinci eserdeki gibi, dil felsefesi hakkında tekrara düşmeden, gündelik dil felsefesi çerçevesinde bilgiler sunulmaktadır. Fakat yazarın üslubuyla ilgili bizim dikkatimizi çeken şeyi de burada ifade etmemiz gerekir. Yazarın oldukça akıcı ve her cümlesi

ile size yeni bir şey söyleyen ifadeler kullandığı görülüyor. Bu anlamda yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Dil Felsefesi serisi, klasik bir felsefe kitabından biraz farklı bir üsluba sahip. Bu durum kitaplara biraz göz atıldığında hemen fark edilecektir.

Bununla birlikte, ikinci kitapla birlikte daha da net bir şekilde anlaşılıyor ki, yazarın sade bir anlatımı tercih etmiş ve dili ağıdalı değil, süslü cümleler yok ama yoğun bir cümleler dizisi sizi bekliyor. Akıl yürütme ve/veya çıkarımlar yapmayı beklemeyin bu eserlerden. Bu eserler size doğrudan Dil Felsefesini empoze ediyor. Okuyucudan belli bir bilgi birikimi ve entelektüel düzey istiyor kitap. Yani kitabı birkaç kez okumak gerekebilir. Sonuç olarak ortada ciddi bir bilgi birikimi ve ciddi bir emek var. Dolayısıyla yazarın da ifade ettiği gibi “Yazardan kan çıkıyorsa, okuyucudan da ter çıkmalıdır.”

İkinci kitabın giriş kısmıyla devam edelim. İkinci kitap gündelik dil felsefesi hakkında çok geniş bir ‘giriş’ yazısına sahiptir. Giriş yazısı toplamda otuz altı sayfadan oluşuyor. Yazar, Dil Felsefesinin yanında, özellikle gündelik dil felsefesi hakkında tatmin edici açıklamalar yapıyor. Gündelik dil filozoflarının birbirlerine benzeyen ve birbirlerinden ayrı yönlerini giriş kısmında açıklanıyor. Yazar, düşünürlerin arasındaki farklılara rağmen, gündelik dil filozoflarının ilgili alanlarını dil ve anlam sorunları, uğraştıkları konu ve problemler, teori ortaya koymaya çalışmamaları; bilgiyi, mantığı veya matematiği temellendirmeye çalışmamaları ve özellikle metafizik ile ilgili görüşlerine dair konuları net olarak ifade etmeye çalışmaktadır.

Gündelik dil filozofları, bir sözcüğün dışarıda bir nesneye denk gelip gelmediğine yönelik tekabüliyetçi dil anlayışını reddederek, gündelik dilin bütün hayatımızı etkilediğini ve bu nedenle filozofların ideal dil anlayışından vazgeçerek, gündelik dilin sınırları içerisinde anlam probleminin değerlendirilmesi gerektiğini ifade ederler.

Gündelik dil felsefesinin yapıldığı bu döneme ‘İkinci Analiz Dönemi’ denmektedir ve bu dönemdeki düşünürler, dilin biçimsel yapısı ya da ideal bir dil yaratma düşüncesiyle ilgilenmek yerine doğal dillerle ilgilenirler. Fakat bu, biçimsel dilin reddedildiği anlamına gelmemektedir. Nitekim yazarın da belirttiği gibi gündelik dil filozofları, ideal bir dile karşı olmanın dışında, gündelik dilin yeterince incelenmediği ve bu nedenle anlam probleminin sadece önermelere indirgenerek, bağlamın dışta bırakılmasını eleştirmişlerdir.

Yine yazar, Dil Felsefesi ile lengüistik ve Dil Bilimlerin arasındaki farktan da bahseder. Yazara göre bu iki alan sentaksla ilgilendiği için bu alandaki düşünürler dil felsefesi yapmazlar. Yazara göre Dil Felsefesi dile dair yapılan açıklamaların en tatmin edici halini gözler önüne serer.

İkinci eser ile ilgili şunu söyleyebiliriz ki, nasıl ki Dil Felsefesi yeni bir bakış açısı sunuyorsa, yine aynı zamanda metafizik konusunda da ciddi anlamda eleştirilerde bulunmaktadır. Metafizik, ‘öz’e yönelik sorular sorar. İlk olana, sebebe dair sorular sorular genelleştirici ve soyutlaştırıcıdır. ‘Bu nedir?’ sorusu bir öz araştırmasıdır. Yani metafizik bir ‘özcülük’tür. Yine yazara göre gündelik dil filozoflarının metafiziğe yönelik eleştirileri Wittgenstein’dan etkilenmiştir. Wittgenstein’a göre sözcüklerin, gündelik anlamlarının dışında kullanması sahte problemlere yol açar. Bu nedenle de metafizik sorular ortaya çıkar. Kelimeleri metafizik kullanımlarından kurtarıp gündelik kullanımlarına kavuşturmalıyız. Gündelik dil, insanın hayat ile olan bağına işaret eder. Böylece Cavell’in de dediği gibi Wittgenstein, insanı dile yerleştirir (Özcan, 2016: 23.).

Yazar gündelik dil filozoflarının temel tezlerini dört başlık altında toplamıştır:

- Metafizik Karşıtlığı: Yukarıda ifade ettiğimiz gibi metafizik sorunlar sahte sorunlardır. Onlar dilin yanlış kullanımından kaynaklanır. Bu anlamda geleneksel felsefe bir çürümedir.
- Mantıksal Semantik Karşıtlığı: Mantıkçı analizcilerden farklı olarak gündelik dil filozofları ideal bir dil aramazlar. Dilin real ile olan ilişkisine bakarlar. Bu nedenle dilin biçimleştirilmesine karşı çıkarlar.
- Semiyotiğe ve Lengüistik Semantiğe Karşıtlık: Burada dil filozofları özellikle Saussure semantiğine karşı çıkmaktadırlar. Çünkü yapısalcılık tek düze ve değişmeyen bir dil anlayışı ile gündelik dili göz ardı eder.
- Mantıkçı Pozitivizme Karşıtlık: Yine burada da en önemli nokta, Mantıkçı pozitivistlerin doğrulanamayan ya da yanlışlanamayan önermeleri anlamsız saymaları ve bunun gündelik dilin işlevini görmemeleri olarak ifade etmek mümkündür (Özcan, 2016: 22-31).

Bu açıklamalardan sonra artık ‘Dil Felsefesi III: İkinci Wittgenstein’da Gramer Paradigması’ adlı esere geçebiliriz. Öncelikle bu eserle ilgili şunu belirtmekte fayda var: Dil Felsefesi III, tamamen Wittgenstein’a odaklanmaktadır. Ön sözünden başlayarak, bu kitapta yazar, Wittgenstein’a dair birçok eserde yer almayan düşüncelerin olacağını ileri sürmektedir ve bu düşüncesini kitabın geri kalan kısımlarında da devam ettirmektedir. Yazar ön sözde, Wittgenstein’a ne zaman ve nasıl ilgi duyduğunu ve Wittgenstein’ın felsefi konumunu, “İkinci Wittgenstein metafizik çağın sonunda ve dil felsefesi çağının tam ortasında yer almaktadır” şeklinde ifade etmektedir. Yazara göre Wittgenstein, genel anlamda felsefede özel anlamda ise dil felsefesinde büyük bir yeniliktir.

Yine yazar Raffaello’un ünlü tablosundan esinlenerek, ‘Dünyadan başka yöne dönen felsefeler ve dünyaya doğru dönen felsefeler’ şeklinde felsefede iki sınıflama olduğunu ama Wittgenstein’ın felsefesinin üçüncü tarz bir felsefe olduğunu ‘hayata doğru dönen’, ‘hayat içinde felsefe’ olduğunu ileri sürer. Yazar, bu iddiasıyla, Wittgenstein’dan önceki felsefelerin hayatı ıskaladığını ima eder. Nitekim ona göre, Wittgenstein’ın felsefesi okuyucuya anlamadığı bir dilden değil okuyucuyla aynı düzlemde yani gündelik dilden hitap eder. Bununla beraber, Wittgenstein’ın birçok konuda önemli düşüncelerinin olduğunu ve bu anlamda da onun felsefesinin ‘botanik bahçesi’ olduğunu vurgulayan yazar, eserde bu bahçenin tamamından neden söz etmediğini iki nedenle açıklar: İlk olarak, yazarın zaman problemin olması, ikinci olarak da sayfa sayısının oldukça artacak olması düşüncesi.

Ön sözdeki bu iddialı ifadelerden sonra kitabın içindekiler kısmı ile ilgili bir vermekte fayda var. Bu eserdeki içindekiler kısmı diğer iki eserden farklı olarak alışıldık bir dizine sahiptir. Eserin Giriş ve Sonuç kısmı dışında yedi bölümden oluşmaktadır. Eserin giriş kısmı ise otuz iki sayfaya sahiptir. Kaynakça ile birlikte ise kitabın toplam sayfa sayısı dört yüz elli dokuzdur. Birazdan değineceğimiz gibi giriş kısmı eserin küçük bir özeti niteliğinde ve yazarın Wittgenstein’a dair kendi düşüncelerini de içermektedir. Alt başlıkların dışında, bu yedi bölüm şu genel başlıklardan oluşmaktadır:

Birinci Bölüm: Wittgenstein’da Dil

İkinci Bölüm: Dil Oyunları

Üçüncü Bölüm: Dil Oyunları ve Hermenötik

Dördüncü Bölüm: Gramer ve Kullanım

Beşinci Bölüm: Anlam, Anlama ve Kural

Altıncı Bölüm: Wittgensteinci Açıdan Fenomenoloji ve Özcülük

Yedinci Bölüm: Wittgenstein Felsefenin Katili midir? Metafiziğin Büyüsünü Bozan mıdır?

Yazar giriş kısmında çok kısa bir biçimde Wittgenstein'in **Tractatus** adlı ilk eserine değinmektedir. Bu eser ile ikinci eseri olan **Felsefi Soruşturmalar** arasındaki temel farkı yine kısa bir şekilde ifade etmektedir. **Tractatus**, dilin betim görevi ile ilgilenirken **Felsefi Soruşturmalar** gündelik dilin analizi ile ilgilenmektedir. Yazara göre Wittgenstein, gündelik dilin önemini ilk olarak keşfeden kişidir.

Giriş kısmının devamında yazar, Wittgenstein'in **Tractatus**'tan **Felsefi Soruşturmalar**'a nasıl ve neden geçtiğini ifade etmekte ve etkilendiği düşünürlerden söz etmektedir. Bu geçişin iki önemli nedeni olduğunu, bunların ilkinin 1928 yılında matematikçi Brouwer'in konferansı ve ikincinin ise Wittgenstein'in Ramsey ve Sraffa ile olan diyalogları olduğunu ifade eder. Bunun devamında ise resim-dil teorisinin (**Tractatus**) neden Wittgenstein'a yeterli gelmediği açıklanmaktadır.

Yazara göre Wittgenstein mantık-matematik ikilisinden yola çıkarak, ortaya konmaya çalışılan dil teorisinin, dilin karmaşık yapısını dikkate almadığı ve mantıkçıların kendi dillerini yarattığını ifade eder. Bu dil teorisi, tek biçimli ve ideal bir dil ortaya koymaya çalışmaktadır. Oysa bu, her şeyi tek biçimli yapmanın yolunu açar. Ama gündelik dil çok katmanlı ve kompleks bir yapıya sahiptir ve tek dilimiz gündelik dildir.

Dolayısıyla Wittgenstein'a göre felsefenin görevi, yeni bir dil ortaya koymasından ziyade var olan yani gündelik dilimizin kullanımının açıklanması olmalıdır. Burada şöyle bir iddia ortaya atılmaktadır: Gündelik dilin kullanım ve gramerine uyulduğunda hiçbir problem ortaya çıkmaz (Özcan, 2018: 17). Bu da dil oyunlarının bir araç olarak görülmesi gerektiği anlamını içermektedir.

'Felsefi analiz bize yeni bir şey açıklamaz. Felsefe her şeyi olduğu gibi bırakır.' Wittgenstein'in bu düşüncesini yazar, bilimsel analizle kıyaslayarak açıklar. Yazara göre bilimsel analiz bize yeni bir şey verir. Maddeyi inceledikçe onun parçalarına yani onu oluşturan şeylere ulaşırız. Fakat felsefi analiz, bize yeni bir şey yani zaten bilmediğimiz bir şey söylemez. Bu nedenle nesnelere özüne ulaşamayız; dilin sınırları buna müsaade etmez. Ulaşabileceğimiz şey sınırın ötesi değil sınırın kendisidir.

Bu anlamda, felsefenin amacı yeni bir şey keşfetmek ya da ortaya koymak değil, yanlış anlamaları ortadan kaldırmaktır (Özcan, 2018: 19). Bu nedenle kelimelerin anlamı ancak ve ancak kullanımlarında ortaya çıkar. Kullanımın dışında, kelimenin kendinde bir anlamı yani özü yoktur. Böylece yazara göre Felsefi Soruşturmalarla birlikte, hâkim düşünce fenomenolojik dilin incelenmesinden fizikalist dile doğru geçmiştir. Burada yazar, bir iddia daha ileri sürmektedir. Yazara göre Wittgenstein, dili doğrudan realiteyle karşılaştırmakta ve dil sadece fizik dünyadan söz etmektedir (Özcan, 2018: 19).

Bu düşüncelere paralel olarak yazar, Wittgenstein'in gündelik dilin keşfiyle birlikte derin olanın ya da gizli olanın her türünü reddetmektedir. Yazara göre Wittgenstein böylece, hakikati, nesnelere ötesinde ya da ardında düşünmenin doğru olmadığını, hakikati bulmak için akıl yürütmelere ya da bilinen felsefi yöntemlere başvurmaya ihtiyaç olmadığını söyler. Burada şunu da ifade etmekte fayda var: Wittgenstein'in ortaya koyduğu düşünceye göre bir 'hakikat' ya da 'nedir' sorusu, özcülüktür ve özcülük metafiziğe kapı aralar.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, yazar kimi ifadelerinde zaman zaman nesnel bir söylemden çıkıp öznel bir anlatıma da başvurmuştur. Bu durum yazarın, Wittgenstein'in düşüncelerini 'mükemmel', 'çok iyi açıklama', ya da 'şok edici düşünce' şeklinde yorumlamasında da görülmektedir. Fakat yazar, Wittgenstein'a olan ilgisini açıklarken, bu durumun ortaya çıkmasının olağan bir şey olduğunu da zımnen kabul etmiş olmaktadır.

Giriş kısmında yazarın sürekli olarak atıf yaptığı ve eserin genelinde, aslında bir problem olarak kabul edilen kavram ise 'metafizik' kavramıdır. Yukarıda ifade etmeye çalıştığımız gibi, metafizik kısaca 'öz' araştırması olarak ifade edebilir. Yazar, özellikle 'Özcülük' bölümünde bu konuya geniş yer ayırmıştır. Edindiğimiz ilk izlenim, yazarın Wittgenstein felsefesinde metafizik kavramının yerinin olmadığı ve hatta metafiziğin büyük bir yanılgı olduğuna yönelik imalardır. Çünkü Wittgenstein'a göre dilden dışarı çıkamayız. Felsefe her şeyi olduğu gibi bırakır. Bu nedenle bir art alan, öze yönelme ya da köken sorgulaması felsefe için dilin gramer kurallarına uymamak anlamına gelmektedir. Wittgenstein'ın deyişiyle "Felsefe dilin gerçek kullanımına hiçbir bakımdan zarar vermemelidir; betimlemeden başka bir şey yapamaz. Çünkü o, temellendirilemez. Her şeyi olduğu gibi bırakır."

Buradan hareketle yazar, Wittgenstein'ın felsefi düşüncesinin doğrudan doğruya hayatın içinde olduğunu düşünür. Buna bağlı olarak felsefi problemler hayatın değil, gündelik dilin problemleri olarak düşünülür. Bu problemlerin ortaya çıkmasının ise üç nedeni vardır: Dilin mantığının iyi bilinmemesi, dilsel biçimlerin kötü yorumlanması ve kelimelerin gündelik kullanımın dışına çıkılması (Özcan, 2018: 29).

Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere, dilimizin dışında bir hakikat yoktur. Yani metafiziksel bir araştırma alanı ya da metafiziksel bir arayış söz konusu değildir. Her şey göz önündedir. Bu nedenle felsefe yapmak değişmez olanı kavramak ya da keşfetmek değildir. Felsefe bilinmeyi ortaya çıkartmaz.

Burada yazar Wittgenstein'ın "Metafizik felsefeyle ve dil felsefesinin farkı simya ile kimyanın farkı gibidir" söyleminden hareket ederek, çözümlemenin/analizin kimyadaki gibi bir analiz olması gerektiğini yani göz önünde olanın araştırması olması gerektiğini ifade eder. Yazara göre Dil Felsefesi olan felsefe "...metafizikçilere ve içimizdeki metafizikçiye karşı yararlı bir araçtır. Felsefenin yöntemi sadece gündelik dilin analizi olmalıdır" (Özcan, 2018: 29).

Tamamen Wittgenstein'a adanan bu eserin en önemli iddiası, Wittgenstein ile birlikte metafizik çağın bitmiş olmasıdır. Felsefi sorunlar gündelik dilin analiziyle, yani kullanım ve gramer kurallarını doğru anlayarak çözülür ya da sorun olmaktan çıkarılır. Mantıkçı filozofların yaptığı gibi yapmayıp, yani kimi sözcelerin anlamlı kimilerinin ise anlamsız olduğu söyleminden çıkıp, anlamsız olarak varsayılan sözcelerin aslında anlamlı olduklarını göstermek gerekir ve bu gündelik dilin analizi ile yapılır. Böylece Wittgenstein, kullanılan kavramların gündelik dilde kullanılan kavramlar gibi basit ya da Wittgenstein'ın deyişiyle alçakgönüllü olmalıdır.

"Ve araştırma yaparken bakış açılarımızda özel, derin ve daha özel bir şeyi düşünürsek yanılırız. Dilin eşsiz özü kavranamaz; önerme, kelime, sonuç, hakikat, deneyim kavramları arasında var olan düzen anlaşılabilir. Bu düzen adeta üst-kavramlar arasında bir üst-düzendir. O zaman "dil", "deneyim", "dünya"; bunların bir uygulaması varsa, bu kelimelerin uygulamaları, "masa", "lambda", "kapı" kelimelerinin uygulamaları kadar alçakgönüllü olmalıdır" (Wittgenstein, 2006: 97).

Wittgenstein'in gündelik dile dair görüşlerinin felsefede yeni bir açtığını iddia eden yazar, bu düşüncenin dilin düşünme-anlam ekseninde değil, etkileşim-bağlam-kullanım ekseninde iş gördüğünü ifade eder. Ona göre Wittgenstein dili, etkileme-etkilenme düzleminde yani hayat aktivitesinin bir parçası olarak görmektedir. Nitekim Wittgenstein, “Şunu demeyiniz: Dilimiz olmasaydı, birbirimizi anlayamazdık. Fakat şöyle deyiniz: Dilimiz olmasaydı şöyle veya böyle birbirimizi etkileyemezdik” (Özcan, 2018: 33). Böylece Wittgenstein, daha sonra Austin'in düşüncesinin temelinde yer alacak olan ‘edimsel sözceler’ tezinin de öncüsü olmaktadır.

Eserde, Wittgenstein'in metafizik düşünceyi saf dışı ettiği iddiasının yanında bir diğer önemli iddia ise ‘özcülük’ü reddetmesidir. Dilin genel özelliklerinden bahsedilemeyeceği ve önerme ya da kurallarının özünün ne olduğunun araştırılması metafiziğe kapı aralamaktır. Yazar, özgün bir başlık olarak bu konuyu altıncı bölümde geniş bir şekilde açıklamaktadır. Metafiziksel düşünceler kartondan düşüncelerdir. Dilin dayanağı yani temeli ise dil oyunlarıdır. Dil oyunları hem yaşam formlarına işaret eder hem de yaşam biçimlerinin çokluğuna. Dolayısıyla idealize edilebilecek bir yaşam tarzı yoktur. Sadece farklı dil oyunları vardır. Bunlar ise olsa olsa bir aile benzerliğe olarak ifade edilir ve bu da dil oyunlarının tam, kesin bir biçimde birbirlerinden ayrılmadıklarını gösterir.

Giriş kısmına dair son olarak şunları söyleyebiliriz: Yazar Wittgenstein'in, dil oyunları, kullanım olarak dil, anlam-anlamsız ayrımının elenmesi, metafiziğin özcülük olması düşüncelerinden yola çıkarak, felsefi problemlerin gereksiz ve sahte olduğu sonucuna varmaktadır. Ona göre, prototip bir insan, toplum ve kültür yoktur. Yani dilin dışında, dili belirleyen ya da insanı, yaşamı ve doğayı belirleyen, idealize edilmiş bir olgu söz konusu değildir. Böylece yazara göre, sınıflama düşüncesi ya da tek tip bir eylem düşüncesi özcülüktür ve insani olguların çokluğu karşısında bu durum kabul edilmelidir.

Yazar eserin son bölümünde, Wittgenstein'a yapılan eleştirilere ve bu eleştirilere yazarın yanıtlarına yer vermiştir. Bize göre kitabın en ilgi çekici kısımlarından biri de yazarın bu son bölümdeki düşünceleridir. Yazar burada Russell'in, Deleuze'ün, H. Marcuse'ün ve A. Badiou'nun eleştirilerine yer vermektedir. Daha sonra ise yazar Antik Felsefenin Wittgenstein'ı doğruladığı düşüncesini ileri sürer. Bu iddiasının yanında felsefe tarihinde özgün bir fikir olarak görülebilecek olan, Grek Düşüncesinin Şamanizm olduğu iddiasını ileri sürer. Bunlarla birlikte yazar, dilin metafizik yapmak için icat edilmediğini söyleyip metafiziğin, dilin yanlış kullanılmasından kaynaklandığını iddia ederek son bölümü bitirir.

Eser ile ilgili daha fazla bilgi vermemek adına incelememizi Wittgenstein'in şu sözü ile bitirelim: “Felsefe yaptığımızda, uygar insanların ifade biçimlerini duyan; ama onları yanlış yorumlayan ve sonra yorumlarından tuhaf sonuçlar çıkararak vahşilere, ilkellere benzeriz” (Wittgenstein, 2006: 194).

Kaynakça

Cevizci, A., (1999). *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul.

Özcan, Z., (2014). *Dil Felsefesi I: Mantıkçı Paradigma*, Sentez Yayıncılık, Bursa.

Özcan, Z., (2016). *Dil Felsefesi II: Gündelik Dil Paradigması*, Sentez Yayıncılık, Bursa.

Özcan, Z., (2018). *Dil Felsefesi III: İkinci Wittgenstein'da Gramer Paradigması*, Sentez Yayıncılık, Bursa

Wittgenstein, L. (1985). *Tractatus Logico-Philosophicus*, (O. Aruoba, Çev) Metis Yayınları, İstanbul.

Wittgenstein, L. (2006): *Felsefi Soruşturmalar*, (D. Kandır, Çev), Totem Yayıncılık, İstanbul.